

Aan : de leden van de Commissie voor BZK van de Eerste Kamer
Van : prof.dr. Coen Teulings, directeur CPB
Betreft : Bijdrage t.b.v. gesprek op 12-02-2008 over kennisinfrastructuur
Datum : 8 februari 2008

Dames en heren,

In de nota Vernieuwing Rijksdienst wordt uitgebreid ingegaan op de kennisinfrastructuur in het algemeen, en die van de planbureaus in het bijzonder. In het algemeen is er tevredenheid over de "georganiseerde tegenspraak" maar wordt er geklaagd over de veelheid aan adviezen en studies. Er wordt voorgesteld om op de planbureaus 20% te bezuinigen, en om één planbureau op te heffen.

Als directeur van het CPB is mijn indruk dat de planbureaus over het algemeen uitstekend functioneren. Zij zijn veelal in de loop van decennia geëvolueerd tot hun huidige gedaante en vormen een asset voor de beleidsvorming in Nederland, waar andere landen jaloers op zijn. Zo wordt het functioneren van het CPB in de beleidsvoorbereiding door OESO en IMF aan andere landen ten voorbeeld gesteld. De Nederlandse politiek mag er trots op zijn dat zij op deze wijze ruimte heeft gemaakt voor de vruchtbare interactie tussen wetenschap en beleid. De evaluatie van het CPB uit 2007 door de commissie Borstlap was zeer positief. In de recente evaluatie van het RPB werden weliswaar enige kritische noten gekraakt, maar die kunnen als kinderziekten worden beschouwd van een bureau dat zijn plaats in Den Haag nog moest verwerven. De informele terugkoppeling die ik uit tal van bronnen krijg bevestigen dat beeld. De weinig positieve beeldvorming over de planbureaus in de nota Vernieuwing Rijksdienst roept bij mij dan ook de nodige vragen op.

Voor het functioneren van planbureaus zijn naar mijn oordeel drie uitgangspunten essentieel:

- 1) reputatie,
- 2) onafhankelijkheid, en
- 3) verantwoording.

Ad 1) Het CPB is opgericht door Nobelprijswinnaar Jan Tinbergen. Tot op de dag van vandaag profiteert het CPB van zijn reputatie, in het binnenland bij het grote publiek, en in het buitenland onder wetenschappers. Door de jaren heen is het planbureau deze reputatie blijven waarmaken door steeds weer beleidsrelevante en gedegen economisch-wetenschappelijke analyses te verrichten. Onze studies worden breed geapprecieerd, en op basis van onze reputatie zijn hooggekwalificeerde medewerkers bereid hun carrière in dienst te stellen van de missie van het CPB.

Ad 2) Onze onafhankelijkheid is voorwaarde voor de kwaliteit van onze analyses. Hoewel formeel onderdeel van het Ministerie van Economische Zaken, werkt het CPB ontkokerd: wij hebben met 10

departementen regelmatig contact en met de andere op meer incidentele basis. Voorstellen en vragen die afkomstig zijn van ons moederdepartement worden door het CPB op precies dezelfde wijze beschouwd als voorstellen van andere departementen. Ons gezag zowel binnen als buiten de Rijksoverheid is daarop gebaseerd.

Ad 3) Onafhankelijkheid van politieke opdrachten stelt vanzelfsprekend hoge eisen aan onze transparantie en verantwoording. Onafhankelijk toezicht is daarvoor een voorwaarde. De directie van het CPB wordt voor advies bijgestaan door een Centrale Plan Commissie. De directie gebruikt dit orgaan ook als platform voor verantwoording en onafhankelijk toezicht op haar functioneren. De CPC wordt bij het uitoefenen van deze taak ondersteund door visitatiecommissies, zowel wetenschappelijk als beleidsmatig, die het CPB regelmatig doorlichten.

Vanuit deze drie uitgangspunten vinden wij de voorstellen in de nota Vernieuwing Rijksdienst niet vanzelfsprekend. Het is ondenkbaar dat een planbureau in 5 jaar tijd de kans krijgt een reputatie op te bouwen. De nota klaagt over de veelheid aan adviezen en studies. Echter, de afgelopen jaren zijn weer diverse nieuwe studiecentra opgericht (NICIS, KIM), en in de nota wordt de oprichting van een nieuw instituut voor openbaar bestuur aangekondigd. De veelheid aan adviezen en studies is eerder een product van het politieke proces, waarbij voor iedere positie een apart advies wordt geschreven. Dat is op zichzelf een begrijpelijk proces, maar het is merkwaardig dat de ergernis daarover zich lijkt te vertalen in onvrede richting de planbureaus. In dat verband is het opmerkelijk dat de nota expliciet aandacht geeft aan de WRR en de planbureaus, terwijl grote delen van de kennisinfrastructuur van de rijksoverheid onbesproken blijven, met name die delen die specifiek voor één departement werken. Per saldo is het effect van deze ontwikkeling dat onafhankelijke en ontkokerde analyses onder druk komen te staan.

Er wordt in nota Vernieuwing Rijksdienst gepleit voor meer samenwerking tussen de planbureaus. Wij denken dat er weinig is dat die samenwerking in de weg zal staan. In de studie Welvaart en Leefomgeving hebben CPB, MNP en RPB met succes in een omvangrijk project samengewerkt en ook met het SCP heeft het CPB de nodige samenwerkingsprojecten, recent rond Europa en rond de positie van allochtonen. Ook met het "Nieuwe planbureau" zien wij de samenwerking met vertrouwen tegemoet, blijkens bestaande intensieve contacten rond het klimaatprobleem en rond ruimtelijke problemen. Dat gezegd zijnde lijkt mij een lichte vorm van concurrentie tussen de planbureaus alleen maar goed. Het houdt ieder van ons scherp, zodat de samenleving maximaal van onze kennis kan profiteren.

Ik heb geen eenduidige opvatting over het optimale aantal planbureaus. Ik denk wel dat rust rond de organisatorische structuur van de planbureaus een essentiële voorwaarde is voor de opbouw en handhaving van hun reputatie en onafhankelijkheid. Dreigende herstructurering leidt makkelijk tot strategisch gedrag dat ten koste gaat van een kritische en onafhankelijke analyse van maatschappelijke problemen. Een dwingende argumentatie voor de thans voorgestelde herstructurering heb ik in de nota niet gevonden. Gedane zaken nemen geen keer, maar het is voor de toekomst dringend noodzakelijk dat de rust op dit front terugkeert.

Evenzo is het van belang om het sluipende proces tot staan te brengen waarbij de kennisfunctie verkokert doordat de capaciteit van de planbureaus wordt ingekrompen, terwijl tegelijkertijd nieuwe departementale initiatieven ontstaan. Reputaties komen te voet en gaan te paard. Het huidige klimaat rond de kennisinfrastructuur brengt het risico met zich dat zij onder druk komen te staan.